

DOI: <https://doi.org/10.61491/yk.15.2023.8047>

**კომუნიზმის მსხვერპლთა ასახვის სპეციფიკა
საბჭოთა ფოლკლორში
(იბერული ზეპირსიტყვიერი მასალის მიხედვით)**

**Specifics of Depiction of Victims of Communism
in Soviet Folklore
(According to Imerian Oral Material)**

ეთერ ინსკირველი

კავკასიის უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი

Eter Intskirveli

Caucasus University
Georgia, Tbilisi

აბსტრაქტი

საბჭოთა ხელისუფლებამ სათავეში მოსვლისთანავე სასტიკი ბრძოლა გამოუცხადა ტრადიციულ საზოგადოებრივ წყობას და მასთან დაკავშირებულ ყველა სოციალურ ჯგუფს „კლასობრივი მტრის“ ბრალდებით ასამართლებდა. მტერი იყო ყველა, ვინც ანტისაბჭოთა და კონტრრევოლუციურ ელემენტად მიიჩნია საბჭოთა მთავრობამ. თავდაპირველად ამ ჯგუფში უყოყმანოდ მოხვდა სამეფო კართან დაახლოებული თავადაზნაურობა და სამღვდელოება; პოლიტიკური მარგინალიზაციის მომდევნო ჯგუფს სოციალ-დემოკრატების მენშევიკური ფრთა წარმოადგენდა და ბოლოს ხალხის მტრის ძიება ბოლშევიკებმა საკუთარ წრეებშიც დაიწყეს უკლონისტების სახით. პიროვნულ-პოლიტიკური შიდადაპირისპირებების პარალელურად გაღვივდა პოლარიზაცია გლეხობაში, რაც ე.წ. კულაკებისა და პროლეტარების კონფლიქტში გამოიხატა. ეს პრობლემა უშუალოდ ეხებოდა სოფელს და გლეხებს, ამიტომ გასაკვირი არ არის, რომ თავისებური ასახვა ჰპოვა ზეპირსიტყვიერებაში.

ფოლკლორში კომუნიზმის მსხვერპლთა ასახვის სპეციფიკის კვლევამ გამოავლინა, რომ პროლეტარულმა საზოგადოებამ გაიზიარა სოციალისტური სამართლიანობის აღდგენის იდეა და წითელი ტერორის

მთავარი თეზისი. შედეგად, საბჭოთა ფოლკლორში გავრცელებულია „კლასობრივი მტრების“ მიმართ სიძულვილი. თუმცა ფოლკლორში თითქმის არ გვხვდება „ხალხის მტრები“, და თუ გვხვდება, ისიც მხოლოდ „კლასობრივი მტრის“ მნიშვნელობით. როგორც ჩანს, საზოგადოებისთვის ბოლომდე გაუგებარი გახდა სტალინური რეპრესიების არსი და არაპერსონიფიცირებული „ხალხის მტრების“ ცნება.

საკვანძო სიტყვები: ქართული საბჭოთა ფოლკლორი, იმერული ზეპირსიტყვიერება, „წითელი“ ტერორი.

ABSTRACT

As soon as the Soviet government came to power, it declared a fierce fight against the traditional social order and condemned all social groups connected with it as „class enemies“. The enemy was everyone whom the Soviet government considered an anti-Soviet and counter-revolutionary element. At first, the nobility and clergy close to the royal court fell into this group without hesitation. The next group to face political marginalization was represented by the Menshevik wing of the Social-Democrats. Finally, the Bolsheviks began to search for «enemies of the people» within their own ranks, labeling dissenters as Uklonists. Parallel to these personal-political internal conflicts, polarization was stirred up among the peasantry, manifesting in the conflict between the kulaks and the proletarians. This problem was directly related to the village and the peasants, so it is not surprising that it found expression in oral traditions.

The study of the specifics of the depiction of the victims of communism in folklore revealed that proletarian society shared the idea of restoring socialist justice and the main thesis of the Red Terror. As a result, hatred of «class enemies» is widespread in Soviet folklore. However, there are almost no depictions of «enemies of the people» in folklore, and if they do appear, it is only in the sense of class enemies. It seems that the essence of Stalinist repressions and the concept of impersonal «enemies of the people» became completely unclear to the public.

Keywords: Georgian Soviet folklore, Imeretian oral tradition, „Red“ terror.

როცა დამოუკიდებელ საქართველოში თანდათან საბჭოთა ეპოქის გადაფასება დაიწყო, ჰუმანიტარული მეცნიერებების მთავარი საზრუნავი ნაციონალური, ეროვნული იდენტობის მარკერების მონიშვნა და მათი წინა პლანზე გადმოწევა გახდა; კვლევებში მარქს-ენგელსისა და ლენინ-სტალინის შრომების მითითების ვალდებულება აღარ იყო და სოციალისტური რეალიზმის შესწავლაც სირცხვილად ითვლებოდა. ვითარება შეიცვალა 2000-იანი წლებიდან, რადგან ქართული მეცნიერების ყურადღების ცენტრში კვლავ მოექცა საბჭოთა ეპოქის კვლევები, როგორც საქართველოს უახლესი წარსულისა და ქართველი ერის მნიშვნელოვანი გამოცდილება. საბჭოთა ფოლკლორი კი დამოუკიდებელი საქართველოს ისტორიაში დღემდე არ გამხდარა ფუნდამენტური შესწავლის საგანი. ნაშრომში საბჭოთა რეპრესიების პროპაგანდისტული დისკურსის კვალდაკვალ შესწავლილია საბჭოთა ფოლკლორში კომუნიზმის მსხვერპლთა ასახვის სპეციფიკა.

1917 წლის 25 ოქტომბრის გადატრიალების დღეს ხელისუფლების სათავეში მოსულმა მუშათა და გლეხთა დროებითმა მთავრობამ „სახალხო კომისართა საბჭოს“ (CHK PCΦCP) სახელწოდებით დაიწყო ქვეყნის მართვა. ის პეტროგრადში, სმოლნის კეთილშობილ ქალთა ინსტიტუტის შენობაში განთავსდა და საზოგადოებრივი ცხოვრების თითქმის ყველა სფერო მოიცვა; სახალხო განათლებას, სოფლის მეურნეობას, შინაგან და საგარეო საქმეებს, ჯანდაცვას, თავდაცვას, რელიგიას და ა.შ. – ყველა დარგს თავისი სახალხო კომისარი (როგორც მინისტრი) ჰყავდა.

სახკომსაბჭოს საქმე და საფრთხე აურაცხელი ჰქონდა: პირველი მსოფლიო ომი ჯერ კიდევ მიმდინარეობდა; მენშევიკები და ესერები დანებებას არ აპირებდნენ; ადამიანები ქუჩაში კვლავ პურს ითხოვდნენ; ბედნიერი ცხოვრება არა და არ დადგა არც ხალხისთვის და არც ხელისუფლებისთვის. შინ თუ გარეთ კრიზისი მწვავედებოდა და ძალაუფლების დაკარგვის შიშიც ძლიერდებოდა, რადგან სმოლნის კაბინეტებში რუსეთის ყოველი მხრიდან შემოსული ზარები ანტისაბჭოთა პროტესტის შესახებ აუწყებდა მთავრობას. სწორედ ამიტომ 1917 წლის 7(20) დეკემბერს გადაწყდა, დროებით შექმნილიყო „სრულიად რუსეთის საგანგებო კომისია კონტრრევოლუციასთან და საბოტაჟთან ბრძოლაში“, რომელსაც დაევალა რუსეთის ტერიტორიაზე კონტრრევოლუციისა და დივერსიის მცდელობების ჩახშობა და აღმოფხვრა, დივერსანტებისა და კონტრრევოლუციონერების რევოლუციური ტრიბუნალისთვის გადაცემა, მათთან ბრძოლის ღონისძიებათა შემუშავება და ყველა განსახილველი საქმის წინასწარი გამოძიება (<https://specsluzhby-all.ru/sssr/vchk/?fbclid=IwAR0Tk0wvjdAcaS-UBCiHw6rZqTxTFWUZB98OfRHaBMlogQc cLRsUw0ewXe4>). ეს საქმე „რევოლუციის ცეცხლსა და მახვილს“ – ფელიქს ძერჟინსკის მიანდეს. კომისიის გრძელი სათაური კი მის ნამდვილ არსს რომ ნიღბავდა, მალე შემოკლდა და ხალხში ის დღემდე „ჩეკას“ სახელითაა ცნობილი.

თავიდან კონტრრევოლუციონერებად ძირითადად თავადაზნაურობა და ანტისაბჭოთა პარტიების წარმომადგენლები – მენშევიკები

და ესერები მოიაზრებოდნენ. ბოლშევიკების მთავრობის საშინაო პოლიტიკის გატარების შედეგად კი მათ რიცხვს სასულიერო პირები და კულაკებიც შეემატა. 1918 წლის 30 აგვისტოს ლენინზე თავდასხმის შემდეგ „მაგნე ელემენტების“ დიაპაზონიც გაფართოვდა და, შესაბამისად, ჩეკას ფუნქციებიც: ჩეკისტები უთვალთვალდნენ ყველას, ვისაც ერთხელ მაინც გადაეკვეთა საზღვარი, მოვაჭრეებს, თანამდებობის პირებს, რათა მათი დანაშაული გამოეაშკარავებინათ; შეიქმნა საიდუმლო განყოფილებები წითელ არმიასა და ფლოტში; მოწმდებოდა ყველა წერილი და დეპეშა, რკინიგზა და ხომალდი; ჩეკისტი უფლებამოსილი იყო, წინააღმდეგობის შემთხვევაში საეჭვო პირი ადგილზე დაეხვრიტა ან დაეკავებინა და რევოლუციური ტრიბუნალისთვის გადაეცა. სოფლად და ქალაქად სპეციალურად კონტრევოლუციონერებისა და დივერსანტების გასასამართლებლად შექმნილ სახელდახელო სასამართლოში, რომელთაც მუშათა და გლეხთა რევტრიბუნალებსაც უწოდებდნენ, ქვეყნის ყველაზე „საშიშ დამნაშავეებს“ 1917 წლის 22 ნოემბრიდან, ჩეკას შექმნამდე ორი კვირით ადრე, საჯაროდ ასამართლებდა რევტრიბუნალის კოლეგია - ადგილობრივი საბჭოს მიერ შერჩეული სამი პირი.

რუსეთის სამოქალაქო ომის (1917-1921)¹ დროს ბოლშევიკური მთავრობის უკიდურესად რადიკალური შიდაპოლიტიკური კურსი – „სამხედრო კომუნიზმი“ გულისხმობდა ეკონომიკის მართვის უკიდურეს ცენტრალიზაციას, მრეწველობისა და საბანკო სექტორის ნაციონალიზაციას, სახელმწიფო მონოპოლიას სოფლის მეურნეობის მრავალ პროდუქტზე, განსაკუთრებით პურზე, კერძო ვაჭრობის აკრძალვას, სამრეწველო მეურნეობის მილიტარიზაციას, პრინციპით – „ვინც არ მუშაობს, არ ჭამს“ – ბურჟუაზიისა და სასულიერო პირების იძულებით ფიზიკურ სამუშაოზე გაყვანას და სხვ. ყველაზე მნიშვნელოვანი, ალბათ, მაინც „სასურსათო დიქტატურა“ იყო. გლეხობისგან ამოღებული პროდუქტით ხელისუფლება წითელი არმიის, წითელი ფლოტისა და ქალაქის მოსახლეობის საკვებით უზრუნველყოფას გეგმავდა, მაგრამ მის ამ ნაბიჯს მკვეთრი წინააღმდეგობა მოჰყვა გლეხებისგან, რომლებსაც ერჩიათ, თვითონ გაეყიდათ საკუთარი მოწეული დოვლათი, ან დაემაღათ, ვიდრე სახელმწიფოსთვის ჩაებარებინათ მეხუთედ (1920 წ.) ან თუნდაც ნახევარ (1919 წ.) ფასად. „სასურსათო დიქტატურა“ სამოქალაქო ომის პერიოდში ქალაქსა და სოფელს შორის სავაჭრო ბრუნვის მკვეთრმა ვარდნამ გამოიწვია. ქალაქი ფაქტობრივად შიმშილობდა. ქალაქებისთვის საკვები პროდუქტების მიწოდების შემცირებამ კი ის შედეგი გამოიღო, რომ მშვიერი მოქალაქეების ხარჯზე ხელის მოთბობის მსურველმა მოვაჭრეებმა იმატა. შავ ბაზარზე ხორბალს ცეცხლის ფასი ედო. ჩნდებოდა განცდა, რომ შიმშილისგან თავის დაღწევა მიწასთან სიახლოვეთ იყო შესაძლებელი; ამიტომ ქალაქების

¹ რუსეთის სამოქალაქო ომს ზოგი მეცნიერი უშუალოდ საბრძოლო შეტაკებების მიხედვით ათარიღებს, რაც 1918 წლის გაზაფხულზე დაიწყო. ჩვენი აზრით, სამოქალაქო ომი დაიწყო ოქტომბრის რევოლუციისთანავე, როდესაც ანტისაბჭოთა პარტიები ჯერ მხოლოდ პოლიტიკურად იბრძოდნენ.

მკვიდრთსოფლებს მიაშურეს. თუმცა სოფლის მოსახლეობის მდგომარეობაც არასახარბიელო იყო: შეძლებული გლეხების მაკონტროლებლად შექმნილი რაზმები, ასევე უპოვართა კომიტეტები არა მხოლოდ უთვალთვალებდნენ, არამედ ძალისმიერი გზებით ასრულებდნენ დავალებებს და ტერორით მოიპოვებდნენ ხორბლეულს შეძლებული და საშუალო გლეხებისგან. უცებ სოფელში თავი მოიყარა ქალაქს გამორიდებულმა ბურჟუაზიამ, პირველი მსოფლიო ომიდან დაბრუნებულმა ჯარისკაცებმა, ასევე, მილიციას გამოქცეულმა თეთრგვარდიელებმა და ანტისაბჭოთა პარტიების წევრებმა. აქ მათ დახვდა ბოლშევიკებზე განაწყენებული გლეხობა და სამღვდელოება. სახელისუფლო კრიზისმა ქალაქიდან სოფლადაც გადმოინაცვლა. მასთან გამოჰყვა „ჩეკა“ და შინსახკომი, მთელი თავისი აპარატით, სახალხო მილიციის და რევოლუციური ტრიბუნალის ჩათვლით. რუსეთში წითელი ტერორი დაიწყო (ოფიციალურად 1918 წლის 5 სექტემბერი).

წითელი ტერორის ინსტიტუციონალიზაციიდან რამდენიმე დღეში, 1918 წლის 22 სექტემბრიდან, კვირაში ერთხელ რუსეთის მოსახლეობა წითელი ტერორის სიახლეებს უშუალოდ ჩეკას პერიოდული ორგანოს საშუალებით იღებდა. სინამდვილეში „კონტრრევოლუციასთან და სპეკულაციასთან ბრძოლის საგანგებო კომისიის“ ყოველკვირეული, თითქოს საჯაროობისთვის განკუთვნილი ეს ჟურნალი ნამდვილ ტერორს ქმნიდა და შიშს აფუძნებდა ხალხში, რომელიც თავისი თვალთვლით კითხულობდა ჩეკას დადგენილებებსა და მოწოდებებს; ყველა ნომერში იბეჭდებოდა დახვრეტილი „კლასობრივი მტრების“ სია, პროპაგანდისტული სტატიები ე.წ. თეთრი ტერორის მავნებლობის შესახებ – კონტრრევოლუციონერთა მიერ ხიდების აფეთქების, შენობა-ნაგებობების გადაწვისა და უდანაშაულო ხალხის დახოცვის შესახებ... ჟურნალის დისკურსი მთლიანად მიმართული იყო ბოლშევიკების ვალდებულებასა და პასუხისმგებლობაზე, რომ თეთრი ტერორისგან დაეცვათ მოსახლეობა: „...ჩვენი ძვირფასი ბელადის, ამხ. ლენინის, დაჭრის შემდეგ ჩვენ გადავწყვიტეთ, ეს ტერორი გაგვებადა ნამდვილი და არ დაგვეტოვებინა ის ქალაქდზე. <...> ნუთუ გგონიათ, რომ ადამიანის საშინელი წამება უფრო არაადამიანურია, ვიდრე ხიდებისა და სურსათის საწყობების აფეთქება იმ მიზნით, რომ ამ მტანჯველ შიმშილობაში საბჭოთა ხელისუფლების დასამხობად მოკავშირე იპოვო?“ (Еженедельник №3/1918).

ჩეკას ჟურნალი კი მალე დახურეს (სულ ექვსი ნომერი გამოვიდა), მაგრამ ტერორი ამით არ დასრულებულა და სულ უფრო იდეოლოგიზებულ სახეს იღებდა. სამთავრობო გაზეთები პერიოდულად ახსენებდა ხალხს, რომ წითელი ტერორი პროლეტარიატის კეთილდღეობას ემსახურებოდა და ხელისუფლებასთან ტანდემში მყოფი საბჭოთა ხალხი თვითონ იყო მისი თანაშემოქმედი: „ჩეხოსლოვაკიის ფრონტის დროს ჩვენი ბელადების მიმართ მემარცხენე ესერებისა და თეთრი ტერორის აჯანყებისას საჭირო იყო მთელი მოსახლეობისთვის მოგვეწოდებინა, რომ იმათი თეთრი ტერორისთვის გვეპასუხა წითელი ტერორით. წითელი ტერორი სხვა არაფერი იყო, თუ არა უღარიბესი გლეხობის და პროლეტარიატის შეუდრეკელი ნების გამოხატულება, გაენადგურებინა ყოველგვარი ამბოხება ჩვენ წინააღმდეგ“ (Дзержинский 1947: 120).

საინფორმაციო ტერორი 1919-1920 წლებშიც გაგრძელდა. სამთავრობო პრესაში პერიოდულად ქვეყნდებოდა პირველი ჩეკისტის, ფელიქს ძერჟინსკის, ხელმოწერილი გადაწყვეტილებები შესაბამისი პროპაგანდისტული ახსნა-განმარტებებით: მაგალითად, დენიკინის, კოლჩაკისა და მათი „მოკავშირეების“ შეთქმულების გამოაშკარავების გამო 1919 წლის 2 აპრილს გაზ. „იზვესტიაში“ წერს: „პეტროგრადისა და მოსკოვის შიმშილისგან ხსნის სახელით, ასობით და ათასობით უდანაშაულო მსხვერპლის გადარჩენის სახელით, რუსეთის საგანგებო კომისია იძულებული იქნება, მიიღოს სასჯელის ყველაზე პირქუში ზომები ყველას წინააღმდეგ, ვინც დაკავშირებული იქნება თეთრგვარდიელთა გამოსვლებთან და მათ შეიარაღებული ამბოხებების მცდელობასთან (იქვე: 122); იმავე წლის გაზ. „პრავდას“ 2 ივლისის ნომერში „რევოლუციის რაინდად“ წოდებული ძერჟინსკი სრულიად რუსეთს გააფრთხილებს და სხვადასხვა მხარეში მუშებისა და გლეხების მონაწილეობით მოწყობილ კონტრრევოლუციურ ამბოხებებს მათივე წინააღმდეგ მიმართულ შეთქმულებად წარმოაჩენს, ხოლო დალატსა და ჯაშუშობას არა მხოლოდ თეთრგვარდიელებს დასწამებს, არამედ მათ მოკავშირეებსაც: „არავითარი დანდობა არ ექნება მათ, ვინც მხილებული იქნება თეთრგვარდიელების შეთქმულებასა და ორგანიზაციაში. <...> სრულიად რუსეთის საგანგებო კომისია აცხადებს, რომ დგას რა რევოლუციის სადარაჯოზე, ის ყოველგვარი დანდობის გარეშე გაუსწორდება მსგავსი ორგანიზაციის ყველა მონაწილეს. <...> თეთრგვარდიელებთან კავშირი და ყველაზე ზედაპირული ურთიერთობაც კი გამოიწვევს სასჯელის უმაღლეს ზომას – დახვრეტას, ქონების კონფისკაციას, ოჯახის უფროსი წევრების ბანაკში დატყვევებას“ (იქვე: 123-125).

საინფორმაციო ტერორმა თავისი ფუნქცია მარტივად შეასრულა და ხალხის ცნობიერებაში შიში და მორჩილება დათესა. მან მოწყვლადი გახადა ყველა სოციალური ჯგუფი: „კლასობრივი მტრებიც“, როგორც მსხვერპლი; „ინტელიგენციაც“, რომელსაც გამოხატვის თავისუფლების წართმევით თავისი ნამდვილი ფუნქცია დაუკარგა; კულტურაც, რომელიც გააპარტიულა და ყველაზე მეტად მუშათა კლასი, რომელსაც დააჯერა, რომ გამარჯვებული კლასი იყო და სწორედ ამით დაიმორჩილა. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ კომუნისტური რეპრესიების სამიზნე მათი მსხვერპლი კი არა, თვითონ ხალხია, რომელსაც ტერორის გზით დააშინებს, დაადუმებს და დაიმორჩილებს, რათა პეტროგრადული საზოგადოება ჰომოგენურ მასად გადააქციოს.

ოფიციალურად, როგორც ბოლშევიკური „სამხედრო კომუნიზმის“ (1918-1921) პოლიტიკის ნაწილი, წითელი ტერორი მასთან ერთად დასრულდა. მენშევიკური საქართველო ამ პერიოდში პირველ დემოკრატიულ რესპუბლიკას აშენებდა და რუსულ-ქართული სოციალ-დემოკრატიული გზებიც ერთმანეთს დასცილდა. თუმცა ჩეკა თანდათან აფართოვებდა თავის ჯაშუშურ ქსელს და მთელი რუსეთი რომ დაფარა, გარე დაზვერვაზეც გადავიდა. კავკასიაში ძერჟინსკის საკონტაქტო პირი

სტალინის ნდობით აღჭურვილი სერგო ორჯონიკიძე იყო. 1921 წლის მარტიდან კი ჩეკა ლეგალური ორგანო გახდა თბილისში და რუსეთში აპრობირებული მეთოდების დანერგვა საქართველოშიც დაიწყო. „წითელი ტერორი“ ქალაქებზე აღარ ეწერა, მაგრამ კლასობრივ მტრებს ახლა ოკუპირებულ ტერიტორიებზე ებმოდნენ ბოლშევიკები. ჩეკამ თავისი მუშაობა საქართველოში მოქალაქეთა შესახებ ნებისმიერი ინფორმაციის შეგროვებით და დაარქივებით, აგრეთვე სოციალური ჯგუფების (სამეგობრო, სანათესაო, სამეზობლო და ა.შ.) შესწავლით დაიწყო. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს უშიშროების არქივში დიდი ტერორის (1937-1938) მსხვერპლთა პირად საქმეებში უმეტესწილად ამა თუ იმ პირის შესახებ 1921 წლიდან შეგროვებული ინფორმაციაა თავმოყრილი, მაგალითად, ძველი ურთიერთობა მენშევიკების პარტიასთან ან მის წევრებთან, პირდაპირი ან ირიბი კავშირი 1924 წლის აჯანყებასთან და წინააღმდეგობის მოძრობასთან. ინფორმაცია არის ყველაზე – გლეხებზე, მუშებზე, მასწავლებლებზე, მეზღვაურებზე, ყოფილ წითელგვარდიელებზე და არა მხოლოდ კლასობრივ მტრებზე.

გასაბჭოებისთანავე საქართველო ბოლშევიკურ ფერხულში ჩაერთო, ხოლო როცა 1920-იანი წლებიდან ხელისუფლებამ ფოლკლორის ინსტრუმენტალიზაციის პროცესი დაიწყო, ყველგან, მათ შორის იმერეთშიც, წარმოიშვა სპეციფიკური ხალხური ლექსები, რომელთა თემატიკა, პათოსი და ხშირად ლექსიკაც კი იმეორებს სამთავრობო პროპაგანდას, მის გალექსილ ვარიანტს წარმოადგენს. ფოლკლორში საბჭოთა პოლიტიკის თითქმის ყველა თემამ შეაღწია; მათ შორის განსაკუთრებით გავრცელებულია „კლასობრივი ბრძოლის“ და „კლასობრივი მტრების“ საკითხი, იმდენადაც კი, რომ 1935-37 წლებში, როცა საბჭოთა ფოლკლორული კრებულების გამოცემა პიკს მიაღწევს, მას ცალკე ბლოკს დაუთმობს თითქმის ყველა გამოცემა. მანამდე, 1934 წლის მეორე ნახევრიდან, კომპარტიის ცენტრალური ორგანოს გაზ. „კოლექტივიზაციის“ მოწოდებით, გაზეთის რედაქციაში თავი მოიყარა ხალხური მთქმელების მიერ გაგზავნილი ათასობით ტექსტმა.

ასე გაჩნდა გაზ. „კოლექტივიზაციის“ ფურცლებზე ვანის რაიონის სოფ. ციხესულორში ჩაწერილი ლექსი. ლირიკული გმირი გადმოგვცემს ძველად კულაკებთან მუშაობის მძიმე გამოცდილებას, რომელიც, სტალინის წყალობით, ძმური, კოლექტიური მუშაობით შეიცვალა. მთქმელი არ მალავს სიამაყეს კოლექტივის გამო და განახლებული ყოფის სიხარულს:

ღარიბი გლეხი ვიყავი, ცხრად გახრილი წელშია,
კულაკებთან ვმუშაობდი ათშაურად დღეშია.
დღეს კი მეზობლებთან ვარ ძმებთან კოლექტივშია.
მზე და მთვარე გვახარებს, კალამს ვიღებ ხელშია,
ესე მიყო სტალინმა, ვენაცვალე ყელშია.

—

დღეს ჭალაში ვიყავი, ხვალ კი წავალ ეწერში,
კულაკების ჯინიზა ხუთას ფუთს ვყრი ზელეში.
კოლექტივში ვმუშაობ, მით ვამაყობ ეხლა მე.
ძროხა დამიკონტრაქტეს, გამიახლთა ყოფნა მე.
ვინაც ეს მოიგონა, მისი თავის ჭირიმე (კოლექტივიზაცია №291/1934).

ზუსტად ასეთი უკუკავშირის მიღება სურდა ხელისუფლებას ხალხისგან, როცა ფოლკლორი თავისი იდეოლოგიის ინსტრუმენტად აქცია. გაზ. „კოლექტივიზაციის“ რედაქციამ საბოლოოდ ხალხური პოეზიის ნიმუშები ლიტერატურის მუზეუმის არქივს გადასცა, სადაც ინახება კიდევ ერთი ლექსი „სამეულის ჩივილი“. მიქმელი – ტყიბულის რაიონის სოფ. მუხურას მკვიდრი არკადი პარტენის ძე ბოჭორიშვილია. 1935 წელს ჩაწერილი ლექსი ყურადღებას იპყრობს იმით, რომ მასში სამი კლასობრივი მტერი – კულაკი, ვაჭარი და ყოფილი მღვდელი – ერთმანეთს თავიანთ ცხოვრებაზე უყვებიან ისე, რომ შეიქმნას კონტრასტი ძველ და ახალ ცხოვრებას შორის. ანტითეზა – „ადრე/ახლა“ საბჭოური პროპაგანდის ერთ-ერთი მთავარი საშუალება გახდა რევოლუციამდელი ეპოქის დაკნინების ფონზე ახალი ცხოვრების კეთილდღეობის წარმოსაჩენად. ბუნებრივია, ხალხურ პოეზიაში ის პოლიტიკური მიზნით მოხვდა, ამიტომ სტილისტურ ხერხად ნაკლებად აღიქმება. არც მიუღია საბჭოთა ფოლკლორში მას რამე განსაკუთრებული მხატვრული ღირებულება. ლექსის მიქმელს სჭირდება „კლასობრივი მტრების“ უკანონობისა და უზნეობის ილუსტრირება, რათა მათი მარგინალიზაცია სამართლიანობის აღდგენად იქნეს აღქმული.

კულაკმა სთქვა: ეს დროება ჩემსა ჭირად დამყარდაო,

რაც რომ გლეხებს ტყავი ვაძრე, ბოლოს ყველა დამწარდაო.

დავიღუპე, გავნადგურდი, თავზე მეხი დამეცაო,

მოჯამაგირე ბიჭები აღარ დადგა, გამეცაო (პოეზია 1980: 151).

ლექსი დეტალურად მოგვითხრობს კულაკთა რეალურ ისტორიას და საინტერესოა ზუსტად იმითაა, რომ კულაკების ახლანდელი ყოფა მასში სულაც არ არის გაზვიადებული. კულაკი განიცდის, რომ მას ადგილები ჩამოართვეს და ღარიბ გლეხებს გადასცეს, რომელთაც მისი აღარც შიში აქვთ და აღარც ხათრი; სახნავ-სათესის გარეშე დარჩენილს ცოლ-შვილის გამოსაკვები პური აღარ აქვს; აღარც მოჯამაგირე ჰყავს და აღარც ლურჯა ცხენი; ლექსში გამოკვეთილია კულაკის მტრული დამოკიდებულება კოლექტივის მიმართ, მას გულს მახვილივით დაეცა გლეხების შეკავშირების ამბავი, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მაინც სცადა კოლექტივში „შეძვრომა“:

ვცადე, მაგრამ ვერ ვახერხე, ვერ შევძვერი კოლექტივში.

ღარიბ გლეხებს ახლა ჩემი არც ხათრი აქვთ, აღარც შიში.

შემდეგ სხვა ხრიკებს მივმართე კოლექტივის დასაშლელად,

მაგრამ კოლექტივის დაშლას არაფერი არ ეშველა (პოეზია 1980: 151).

მნიშვნელოვანი ფრაზა – „სხვა ხრიკებს მივმართე“ – არის გამომახილი წინააღმდეგობის მოძრაობისა, რომელიც კულაკებისგან შეხვდა საბჭოთა კავშირის კოლექტივიზაციის პროცესში. გაზ. „კოლექტივიზაცია“ კულაკების მავნებლობის შესახებ საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან აქვეყნებდა წერილებს. მათ შორის, მაგალითად, წყალტუბოს შესახებ ვკითხულობთ, რომ აქ ჩამოყალიბებულა ოთხი კოლექტივი, რომელშიც 1500 მეურნეობა გაერთიანდა. ამ მიზეზით „გაბოროტებულ“ კულაკებს 1930 წლის 6 მარტს პროკლამაციები გაუკრავთ ღამით ქუჩაში: „ჩვენ ვხედავთ, რომ თანდათან გვაერთიანებენ, ეს იმისთვის, რომ თვითონ კომუნისტებმა იბატონონ ჩვენზე და ჩვენ გავხდეთ მათი ყმები. მაგრამ ამხანაგებო, ჩვენ მათ წინააღმდეგ დანა უნდა გავლესოთ, მალე ჩვენი ჯარი, რომელიც ტყეში იმალება –

ამოქმედდება.“ „კულაკებო! ნუ გეშინიათ, მალე ვნახავთ კომუნისტების სირბილსაც. ძირს მატყუარა ხელისუფლება, გაუმარჯოს მენშევიკებსო“. „გლეხებო, უშველეთ თავს, თორემ ვიღუპებით, კომუნისტებს თქვენი გაერთიანება კოლექტივში იმიტომ უნდათ, რომ მათ იბატონონ თქვენზე, მოითხოვეთ კოლექტივების დაშლა – გამოდით კოლექტივებიდანო“. აი, სანამდე მივიდა კულაკების თავხედობა, დროა, აილაგმონ ეს ვაჟბატონები! (კოლექტივიზაცია №17/1930, დამატება „კოლექტივიზაციის ფრონტი“, რაზმი №3 – იმერეთი).

1930 წელს საბჭოთა კავშირი ცნობილი „საყოველთაო კოლექტივიზაციის“ პროგრამით შეხვდა. კულაკების ნაწილი 1920-იან წლებში სხვადასხვა მიზეზით (მათ შორის ნაციონალური და მენშევიკებთან კავშირის გამო) უკვე რეპრესირებული იყო. მართალია, სოფლებში ისევ იყო კულაკობა, მაგრამ იმდენად დასუსტებული, რომ თვითორგანიზებისა და წინააღმდეგობის რესურსს ნაკლებად ფლობდა. მაგრამ მათი უმრავლესობა ისევ აპროტესტებდა კერძო საკუთრების დათმობის პოლიტიკას. 1930 წლიდან კი სახელმწიფო პოლიტიკა შეიცვალა: თუ მანამდე კულაკობის შეზღუდვაზე იყო საუბარი (მაგალითად, საარჩევნო ხმის წართმევა), 1930 წლიდან კულაკების, როგორც კლასის, ლიკვიდაციის კანონმდებლობა მიიღეს. ცხადია, ამას ეხმიანება კომპარტიის გაზეთში კულაკების შესახებ ხალხის დასაშინებლად გამოქვეყნებული სტატია. ამ პერიოდიდან კულაკი თითქოს რეალური პერსონაჟი კი არა, მითოსური პერსონაჟია, ბოროტი, შავბნელი ძალა, რომელსაც მთავრობასთან ერთად ხალხიც უნდა შეებრძოლოს და კლასობრივი მტრის მიმართ მხოლოდ სიძულვილი და სისასტიკე გამოხატოს. ამაში კი ხელისუფლებამ ბავშვებიც აიყოლია.

ლიტერატურის მუზეუმში, გაზეთ „კოლექტივიზაციის“ არქივში, არის ერთი 1935 წლით დათარიღებული ხელნაწერი, რომელსაც ხელს აწერს 13 წლის ჟორა ჭუმბურიძე ჭიათურიდან. გაზეთის რედაქციას ის თავისი ლექსების დაბეჭდვას სთხოვს, მათ შორის კულაკებზე:

ჩვენ ერთობით სულსა ვიდგამთ, გვემატება სიცოცხლე;

მოგვახსენით, კულაკებო, დაგამარცხებთ იცოდეთ“ (ლმა, 2008, გვ. 1).

ლექსი არსად არ დაბეჭდილა და მხოლოდ არქივს შემორჩა, როგორც ნათელი მაგალითი იმისა, თუ როგორ ჩართო საკუთარ ფერხულში მთავრობამ ახალგაზრდობა, რომელზეც განსაკუთრებული ფსონი დადო ხელისუფლებაში მოსვლისთანავე, როცა 1920 წლის 20 ივნისს „უწიგნურობის ლიკვიდაცია“ (Ликвидация) გამოაცხადა, მოამრავლა სკოლები, მასწავლებლებს კი პარტმუშაკის ფუნქციებიც მიანიჭა და კომპარტიის პროპაგანდისტებად აქცია. ლექსი აჩვენებს, როგორ ცდილობს 13 წლის ბავშვი საკუთარი იდენტობა იმ სიმრავლესთან ერთობაში იგრძნოს, რომელსაც სიცოცხლე კულაკებისგან იზოლირებაში ემატება და რომლის მთავარი მიზანი მათი დამარცხებაა. „ნორჩ პიონერთა კანონებზე“ გაზრდილმა ჟორა ჭუმბურიძემ იცის, რომ „პიონერი კულაკების და ბურჟუების მტერია“ (ოქტომბრელი 1/1930: 14). კანონი ბავშვებს განემარტება იმით, თუ როგორ აიძულებენ კულაკები ბავშვებს მიიმე შრომას, როგორ ხოცავენ იმ ადამიანებს, ვინც გლეხებისა და მუშების კულტურული ცხოვრებისთვის იბრძვის, ბურჟუები

კი ქალაქად ავრცელებენ ჭორებს საბჭოთა ხელისუფლებაზე. ამიტომ, კანონი ავალდებულებს ყველა პიონერს: „კულაკების და, ბურჟუების ოინბაზობას პიონერმა თვალყური უნდა ადევნოს და შეატყობინოს ხოლმე თავის უფროს ამხანაგებს № კომკავშირელებსა და კომუნისტებს“ (იქვე).

პერსონიფიცირებულ ზოროტ ძალასთან ორთაბრძოლის მსოფლიო მოტივებში ხშირად ეშმაკის დამარცხება მისი დატყვევებით გამოიხატება, რომელსაც გმირი სამშენებლო მიზნით იყენებს (ამ სქემაზეა აგებული გელათის მშენებლობის მითოსი დავით აღმაშენებლის მიერ). სატანის დამანგრეველი ძალის გაუვნებელყოფა მხოლოდ მის განადგურებაში კი არ ვლინდება, არამედ მის დამორჩილებასა და შრომის იძულებაში. მშრომელთა კლასის გამარჯვების ნიშნად აღიქმება „სამეულის ჩივილში“ ხაზგასმული აზრი, რომ ახალ დროებას მოჰყვა კოლექტივის მიღმა დარჩენილი კლასობრივი მტრების იძულებითი მუშაობა. კულაკი იძულებულია, ფიზიკურ შრომას მიჰყოს ხელი. მის მსგავსად, თანამედროვე ყოფის გამო მეჩისტე გახდა ვაჭარიც, რომელიც თავისი ამბის თხრობას კულაკის მსგავსად იწყებს:

ვაჭარმა სთქვა: ძველებურად აღარც მე მწყალობს ბედიო,

ახალმა დრომ დამაქცია, თავზე დამესხა რეტიო.

მენატრება გროში ფული, საქმე ისე წამიხდაო.

ლამით ნახული სიზმარი დღისით ცუდად ამიხდაო (პოეზია 1980: 151).

ვაჭარს ჩამოერთვა მაღაზია და გადასცეს კოოპერატივს, თვითონ კი პანდურის ამოკვრით კარში გააგდეს. გაღარიბებული და გადატაკებული ვაჭრის ყოფა კულაკის ყოფას ჰგავს და კომპოზიციის თვალსაზრისითაც მის მონათხრობში არაფერს არ ცვლის მთქმელი, განსხვავებულია მხოლოდ კულაკისა და ვაჭრის საქმიანობასთან დაკავშირებული ლექსიკა, მუშაობის იძულებაზე მიმანიშნებელი სიტყვათშეთანხმებაც კი აბსოლუტურად იდენტურია: „სხვა რომ ვერა ვახერხე რა, ბოლოს შრომას მივყავ ხელი“, შდრ. „სხვა რომ ვერა ვახერხე რა, ეხლა გავხდი მეჩისტეო“.

ლექსის მესამე ნაწილი უფრო ვრცელია, ვიდრე წინა ორი, თუმცა კომპოზიციურად ისიც „ადრე/ახლა“ დაპირისპირებაზეა აგებული. მასში გადმოცემულია ახალი დროებით დაღონებული ყოფილი მღვდლის („ნამღვდებმა თქვა...“) ჩივილი, მაგრამ თხრობა გავრცობილია იმით, რომ მხოლოდ მღვდლების ცხოვრებას კი არ გვიხატავს, არამედ ზოგადად საბჭოთა ანტირელიგიური პოლიტიკის გავლენასაც აჩვენებს საზოგადოებაზე. ლექსში მღვდლის პერსპექტივიდან არის დანახული ახალი ყოფა: „ხალხი ისე გაურჯულდა“, რომ არავის სჭირდება საეკლესიო და რელიგიური რიტუალები: ჯვრისწერა, ნათლობა და ქელები; აღარავინ ფიქრობს მიცვალებულის ცხოვებაზე და, შესაბამისად, აღარც საკურთხს აკეთებს ხალხი. მღვდელი მისტირის ძველ დროს, როცა ქეიფობდა, ხარხარებდა, ყველაფერი ბლომად ჰქონდა, სხვის ცოლებს ყვარობდა, ახლა კი საკუთარი ცოლიც არ იკარებს:

სამუდამოდ გამიფრინდა სანეტარი ის დრო ძველი,

როცა მქონდა ყოველ მხარეს უხვად სახრავ-სამარცველი.

პარიკმახერს მივაშურე, გავიპარსე თმა და წვერი.

დავიხურე „ჟოკის“ ქუდი, ანაფორა შემოვჭერი.

რომ ვიცხოვრო ჩემი შრომით, ახლა ჩემზედ მოდგა ჯერი

(პოეზია 1980: 152).

საბჭოთა ანტირელიგიური პოლიტიკის შედეგად მართლაც მრავალმა მღვდელმა გაიხადა კაბა და საერო ცხოვრებას დაუბრუნდა, მაგრამ მათი ინტეგრაცია სოციალურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში არ მომხდარა. განსაკუთრებით ეკრძალებოდათ მათ სკოლის მასწავლებლობა. ყოფილი მღვდლები და კულაკები სამუდამოდ განწირულნი იყვნენ მარგინალიზაციისთვის. ამას მოწმობს 1930 წლის გაზ. „კოლექტივიზაციის“ არაერთი პროპაგანდისტული მოწოდებაც, მათ შორის იმერეთიდან: „შავსიელები მასწავლებლებად ქუთაისის ოლქის გომისთემის შვიდწლედის გამგე ა. ცინცაძე დიდ მფარველობას უწევს შავსიელ მასწავლებლებს, სოფ. მტერჩაულის ოთხწლედში მასწავლებლად არის ყოფილი მღვდელი ს. ცინცაძე, სოფ. ოფეთის ოთხწლედში – კულაკის შვილი ხუნდაძე და სხვ. რკინის ცოცხი ამ დახავსებულებს!“ (კოლექტივიზაცია №18 / 1930: 8).

რა თქმა უნდა, იყვნენ ისეთებიც, ვინც ბოლომდე უერთგულა ეკლესიას, მაგრამ მათ შორის მხოლოდ ერთეულები გადაურჩნენ რეპრესიულ რეჟიმს. მაგალითად, სინოდისა და პატრიარქის მდივანი, ეპისკოპოსი ბენიამინ კანდელაკი 1938 წელს დააპატიმრეს კონტრრევოლუციური და ანტისაბჭოთა აგიტაციისთვის. მასთან ერთად დაკავებული იყო ქუთაისის მიტროპოლიტი ვარლამ მახარაძე. მათ ერთად ბრალდებოდა კავშირი ფაშისტურ ორგანიზაციასთან, რომელსაც გერმანია მფარველობდა. ბენიამინ კანდელაკი თავიდან არ აღიარებს არც ერთ ბრალდებას, მაგრამ ბოლოს, როგორც ჩანს, მრავალი წამებისა და ტანჯვის შემდეგ, ტროიკას განუცხადებს: „დამნაშავე ვარ, რომ ვავრცელებდი სულიერებას“ (შსსუა, 38841, გვ. 104); „მე ჩემს თავს დამნაშავედ ვთვლი მხოლოდ მასში, რომ მე ღვდლებას თავი არ დავანებე და დავრჩი ასე...“ (შსსუა, 38841, გვ. 180).

ლიტერატურის მუზეუმის არქივში, ასევე, ინახება ხარაგაულის რაიონის სოფ. ხუნევის მკვიდრის ისიდორე ბულულის მიერ გამოთქმული ლექსი, რომელიც ზაქარია ბლიაძეს ჩაუწერია 1935 წელს. ჩამწერის კომენტარის მიხედვით, ლექსი 1905 წლის ამბებს გადმოგვცემს, თუმცა მასში გადმოცემული მოვლენები ასახავს არა 1907-1910 წლების მემარცხენე პარტიების რეაქციას, არამედ ანტიბოლშევიკურ წინააღმდეგობას:

ერთობამ რომ ხუცეს (sic!) ავნო, რა თქმა უნდა, არის ცხადი;

უსაკუთრხოდ ვიტანჯებით აგრე ორი წელიწადი.

მაგრამ როცა რეაქციამ ხალხს დაარტყა მძლავრი თათი;

მაშინ ვსთქვით: ჩვენც აგვიდგა ძველი წესი და ადათი...

მაგრამ ვატყობთ, ერთობის დრო ხალხს ჭკუაში დაჯდომიათ,

ბიჭ-ბუჭების ლაპარაკი ძვალს და რბილში გაჯდომიათ...

(ლმა, 20005-ბ, გვ. 55).

მღვდლის მონოლოგში სიტყვა ერთობა კოლექტივის მნიშვნელობით გამოიყენება, რაც არის კიდევ ამ ტერმინის ქართული შესატყვისი. ლექსში ნაჩვენებია, რომ სასულიერო პირები ვერ ახორციელებენ თავიანთ

საზოგადოებრივ ფუნქციას, რადგან საბჭოთა ანტირელიგიური პოლიტიკით აიკრძალა ყველა რელიგიური რიტუალი; სასულიერო პირების ფიზიკური გადარჩენის საფრთხე გამოხატულია მათი ტანჯვით, შიმშილით, რის გამოც ისინი თანაუგრძნობენ წინააღმდეგობის მოძრაობას დამისი იმედი აქვთ. მაგრამ აქვე ჩნდება ხალხი, რომელიც კოლექტივს უჭერს მხარს, გლეხობა, რომელიც დასცინის სამღვდელოებას, რადგან აღარ სჯერა, რომ საკურთხე და შესაწირავი მიცვალებულის სულის საცხონებლად და არა მღვდლის გასაძღომად. „ერთობისგან“ მარგინალიზებულ, ცარიელი ხურჯინით შინდაბრუნებულ ხუცესს თავისი მურა ძაღლიც კი ემდურის, რითაც მინიშნებულია სამღვდელოების უსარგებლობა არათუ პროლეტარული საზოგადოებისთვის, არამედ ცხოველთა სამყაროსთვისაც კი.

აღსანიშნავია, რომ ტერმინი „ხალხის მტერი“ დიდ ტერორამდე თითქმის არ გვხვდება. მანამდე მტერი მხოლოდ „კლასობრივი“ იყო, შესაბამისად, გლეხად დაბადებულს საფრთხე ნაკლებად ემუქრებოდა. მაგრამ მენშევიკებისა და თავდაზნაურობის მარგინალიზაციის შემდეგ ხელისუფლებამ ფარული მტრების ძიება საკუთარ წიაღში დაიწყო. შესაბამისად, 1930-იან წლებში პროპაგანდისტულ ნარატივშიც წამოტივტივდა შინაური მტრის სახე. თავისი შიდადაპირისპირება ბოლშევიკურმა პარტიამ ხალხზეც გაავრცელა.

ფაქტობრივად, საბჭოთა კავშირი გამუდმებით მტრის ხატის აქტუალიზაციით იყო დაკავებული. მტერი ხან აშკარა იყო, ხან – ფარული, ხან – კლასობრივი, ხან – ხალხის. როგორც ჩანს, მოსახლეობის განწყობების შესწავლით ხელისუფლება ხვდებოდა, რომ მხოლოდ პოზიტიური პოლიტიკით (რაც სოციალისტურ აღმშენებლობას გულისხმობდა, თავისი კოლექტივიზაცია-ინდუსტრიალიზაციით, განათლებისა და ინფრასტრუქტურული პროგრამებით), ძალაუფლების შენარჩუნება გაუჭირდებოდა, რადგან მთლიანობაში ხალხის ცხოვრება არ გაუმჯობესებულა. კოლექტივი მხოლოდ გაზეთების ფურცლებზე ყვაოდა და ფაბრიკა-ქარხნების მუშებზე მხოლოდ პარტიულ შეკრებებზე იყვნენ ბედნიერი. და რაკი ოფიციალურად უკლასო საბჭოთა კავშირში კლასობრივი მტრის ძიება, ფაქტობრივად, საბჭოთა პოლიტიკის მარცხის აღიარებას ნიშნავდა, ხელისუფლებამ „ხალხის მტრების“ დევნა დაიწყო. იყო კიდევაც დიდი ტერორი საბჭოთა კავშირის მარცხი: ძალადობრივ-რეპრესიული შიდაპოლიტიკა სახელისუფლო სისუსტისა და კრიზისის გამოვლინებაა; მიუხედავად იმისა, რომ 1937-38 წლების რეპრესიებმა რაოდენობრივად ბევრად გადააჭარბა წითელ ტერორს, სტალინ-ეჟოვის დუეტს იდეის თვალსაზრისით ახალი არაფერი გამოუგონებია, მათ მხოლოდ ლენინ-მერჟინსკის მიდგომები განავრცეს და დაატირაჟეს; მარცხი იყო იმიტომაც, რომ ხალხისთვის ბოლომდე გაუგებარი დარჩა პრინციპი, რის გამოც მათი ახლობლები, მეზობლები და ნაცნობები თვალსა და ხელს შუა ქრებოდნენ, განსხვავებით წინა წლებისგან, როცა მუშათა კლასი სოციალისტური სამართლიანობის აღდგენისთვის ებრძოდა ელიტას – პერსონიფიცირებულ გაბატონებულ კლასს.

ჩვენ მიერ შესწავლილი ზეპირსიტყვიერი ნიმუშების საფუძველზე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ხალხმა გაიზიარა წითელი ტერორის ბრძოლა კლასობრივ მტრებთან, მაგრამ მისთვის ბოლომდე ბუნდოვანი და ამოუცნობი დარჩა დიდი ტერორის მასობრივი რეპრესიები, როცა ნებისმიერი ადამიანი შეიძლება აღმოჩენილიყო „ხალხის მტერი“. თვითონ ეს სიტყვათშეთანხმება ფოლკლორში არ დამკვიდრებულა და თუ გვხვდება, ისიც კლასობრივი მტრის მნიშვნელობით:

სოფელში ხდება ყრილობა საბჭოებისაო,

ხალხის მტრებსა და კულაკებს აღარ მივცეთ ხმაო,

ვინც რომ წინათ ჩვენ გლახობას მათარხს უქნევდაო (პოეზია 1980: 15).

არ არსებობდა სოციალური ცხოვრების არც ერთი სფერო – ეკონომიკური, კულტურული, საგანმანათლებლო და სხვ., რომელსაც არ შეეხო დიდი ტერორის მასობრივი დაპატიმრება ან სიკვდილით დასჯა. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ ეს იყო ტერორი ტერორისთვის საყოველთაო შიშის გასააქტიურებლად და დასანერგად. ეს იყო საბჭოთა კავშირის სახელმწიფო დოქტრინა – შინაურ მტრებზე ნადირობა. მღვდლების, ბურჟუაზიისა და კულაკების ექსპლოატატორებად და კლასობრივ მტრად წარმოჩენა საუკეთესო საშუალება იყო მათი ნამდვილი, ნაციონალური ღირებულების დასაკნინებლად და გადასაფარად. მეორე მსოფლიო ომამდე ამ იდეით უპირისპირდებოდა საბჭოეთი თავის ფარგლებში თავმოყრილი ქვეყნების ყველა მნიშვნელოვან საყრდენს, ყველა სოციალურ ჯგუფს: ბურჟუაზიის მარგინალიზაციით ქვეყნის ინტელექტუალურ და ეროვნულ ცნობიერებას გამოუთხარა ძირი, სამღვდელოების უგულვებლყოფით – სულიერს, ხოლო კულაკობასთან ბრძოლით ეკონომიკური განვითარების საფუძველი გამოაცალა ხალხს; საზოგადოება დაშალა, ეჭვებითა და უნდობლობით აავსო, გაერთიანებისა და თვითორგანიზების საშუალება მოუსპო, რათა უსასრულოდ გაგრძელებულიყო „აღთქმული კომუნისმი“ შენება. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ სულზე მოუსწრო მეორე მსოფლიო ომმა საბჭოთა კავშირის მთავრობასაც და მოსახლეობასაც, რადგან ქვეყანას ნამდვილი, უცხო მტერი გაუჩნდა – „სამშობლოს მტერი“; თუმცა ქვეყნის მოღალატეებზე ნადირობა თავისი არსებობის ბოლო დღემდე არ შეწყვეტილა საბჭოეთში და, შესაბამისად, გამუდმებით რეპრესიების მომლოდინე ტრავმირებული ხალხის მდუმარე უმრავლესობად გადაქცევა.

ამგვარად, იმერული ზეპირსიტყვიერი ნიმუშების მაგალითზე, ჩვენ ვნახეთ, რომ საბჭოთა ეპოქაში ფოლკლორის პროგრამირება ხელისუფლების ინტერესების მიხედვით ხდება. სახელმწიფო დოქტრინის ლეგიტიმაციისთვის ბოლშევიკურმა ელიტამ გადაწყვიტა, დაემორჩილებინა და მოეთვინებინა ხალხური სიტყვიერება, რათა საკუთარი პროპაგანდა გაესაღებინა როგორც „ხალხის ხმა“. ხალხურ ლექსებში დაუფარავად არის გადმოცემული ის სისასტიკე, რასაც მთავრობა „კლასობრივი მტრების“ მიმართ იჩენდა, ამავდროულად კი მათი სახე უკიდურესად ნეგატიურად არის წარმოჩენილი, რომ ადამიანს არავითარი ემპათია არ გასჩენოდა მათ მიმართ. ლექსებში ჩანს, რომ საბჭოთა ხალხი მიესალმება სახელმწიფო რეპრესიულ პოლიტიკას კლასობრივი მტრების

მიმართ, მათ იძულებით ფიზიკურ შრომას, ქონებისა და მიწების ჩამორთმევას, მათ მარგინალიზაციას და საზოგადოებისგან გარიყვას, შურისძიებას მათზე... ერთი სიტყვით, ხალხი მიესალმება „სოციალისტური სამართლიანობის“ აღდგენასა და ჰომოგენური საზოგადოების შექმნას, მაგრამ თავს არიდებს დახვრეტილ ან გადასახლებულ მსხვერპლებზე საუბარს. საბჭოეთში ხალხის მტრებზე არ ლაპარაკობდნენ. ეს თემა ტაბუდადებულია ფოლკლორშიც.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები

კოლექტივიზაცია 1930-1935: გაზეთი „კოლექტივიზაცია“, საქართველოს სსრ მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატის საგლახო გაზეთი, 1930-1935.

ლმა: ლიტერატურის მუზეუმის არქივი.

ოქტომბრელი 1930: ჟურნალი მცირეწლოვან ბავშვთათვის, საქართველოს ბავშვთა კომუნისტური ორგანიზაციის ცენტრალური ბიუროს განათლების სახალხო კომისარიატის სოციალური აღზრდის მთავარ-მმართველობის ორგანო. 1930.

პოეზია 1980: ქართული ხალხური პოეზია, ტ. XII, თანამედროვე ლექსები. თბილისი, 1980.

შსსუა: შინაგან საქმეთა სამინისტროს უშიშროების არქივი.

Дзержинский 1947: Дзержинский Ф.Э. Избранные Статьи и речи 1908-1926. Москва, ОГИЗ, 1947.

Еженедельник 1918: Еженедельник Чрезвычайных Комиссий по борьбе с контрреволюцией и спекуляцией N. 1-6/1918. <https://istmat.org/node/25307> (დამოწმება 17.02.2024).<https://viewer.rsl.ru/ru/rsl01005788893?page=130&rotat e=0&theme=white>